

Památce

Prof. Dr. Julia Komárka

Zakladatele

Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti

ve Strnadlech

**Věnuje RNDr. Václav Skuhravý, jeho asistent na Katedře zoologie
Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze**

31.ledna 2012

Všechny fotografie z archivu V. Skuhravého



Prof. Dr. Julius Komárek

* 15. srpna 1892 v Železné Rudě
+ 7. února 1955 v Praze

Prof. Dr. Julius Komárek

Narodil v Železné Rudě 15.8.1892 jako syn lesmistra J. Komárka, který sloužil na hohenzollernském panství v Dražkově a později v Železné Rudě do roku 1896. Pak byl lesmistrem v Bystřici nad Úhlavou. Komárek byl středoškolským profesorem v letech 1916-1921, ale již v roce 1919 se habilitoval a působil do roku 1925 jako docent na Přírodovědecké fakultě KU. Pak až do roku 1933 byl tamtéž mimořádným profesorem a od roku 1933 řádným profesorem. V roce 1921 se stal také ředitelem Výzkumného ústavu pro ochranu lesů. Tam se od začátku věnuje studiu nejrozsáhlejší kalamity bekyně mnišky, která zasáhla celé Čechy, Českomoravskou vrchovinu a oblast severozápadní Moravy. Zabýval se bionomií mnišky, její ekologií, rozdíly v napadení smrků a borovic a příčinami její gradace. Jako hlavní úkol však měl tehdy výzkum polyedrie, která byla nejspolehlivějším hubitelem mnišky. Pomáhal mu tehdy Václav Breindl.

Své téměř desetileté zkušenosti shrnul v první velké monografii o tomto druhu v knize „Mnišková kalamita v letech 1917-1927“, která vyšla ve Sborníku výzkumných ústavů zemědělských jako jejich 78. svazek. Z pracovníků, kteří mu přispěli svými zkušenostmi z terénu bych jmenoval zvláště lesního radu J. Růžičku, který kromě drobnějších prací napsal knižní publikaci „Zkušenosti o mnišce“ (1926). O bekyni mnišce a dalších lesních škůdcích psal ještě v dalších pracích.

Komárek byl kromě entomologa výborným znalcem červů (tento řád je nyní rozdělen na 8 řádů), zvláště ploštěnek, a stal se i odborníkem na jeskynní faunu z okolí Ochridského jezera v Makedonii.

Byl však vynikající odborník i ve vertebratologii. Když se rozhodoval, zda se má stát vedoucím entomologické či vertebratologické laboratoře v rámci Akademie věd, vedly jej dobré výsledky Entomologického kolektivu na Přírodovědecké fakultě (mniška, chrousti a vliv insekticidů na entomocenozy) k tomu, že převzal v Praze řízení Entomologické laboratoře ČSAV.

Již v roce 1946 podal návrh, aby na Šumavě byl zřízen Národní park (Národní park byl vyhlášen až v roce 1979). Na zahraniční cesty po Balkánském poloostrově jej doprovázel Dr. J. Mařan a Dr. C. Purkyně, pozdější ředitel Zoologické zahrady a specialista na nosatce (Curculionidae).

Později se věnoval psaní vysokoškolských učebnic a v době druhé světové války, 1940-1945, napsal řadu vědecko-populárních knih, z nichž nejznámější jsou „Milování v přírodě“, „Lovy v Karpatech“ a „Česká zvířena“ (se spoluautory). Bylo jich celkem 15, včetně vysokoškolských učebnic. Učebnice čítají 1170 a vědecko populární a cestopisné knihy více než 1500 stran. Byl členem České akademie věd a umění a Královské české společnosti nauk a dopisujícím členem ČSAV.

Prof. Komárka jsem poznal již před rokem 1945 na Hydrobiologické a rybářské stanici v Blatné. V roce 1950 jsem se stal jeho asistentem s polovičním úvazkem a v roce 1951 s plným úvazkem. Chtěl bych tu nejprve připomenout slova z knihy spisovatele Rachlíka: „Pozdrav Pámbu pane Randák“ – který takto beletristicky podal rozdíl mezi profesorem a asistentem. „Holenkové, asistent je člověk, který se rád plete panu šéfovi do práce a když jste něco udělali dobře, tak má zásluhu pan šéf, a když se něco zvorá, tak se to svede na asistenta a věda i pan šéf jsou zachráněni v jejich nevomylnosti“. Sledoval jsem s prof. Komárkem vývoj bekyně mnišky v různých teplotách – a Komárek se denně chodil ptát, „Co dělají moje housenky“. Po velice zajímavých výsledcích, při nichž jsem spočetl na 84.000 vajíček, byl velice spokojen. Když však v následujícím roce jsme v podobných pokusech pokračovali, a bekyně náhle během 10 dnů vyhynuly na polyedrii, řekl „Venoušku, vy jste to zkazil“. Uznal však, že spočtení 84.000 vajíček byla opravdu „Sifylisova práce“ místo Sisyfova.

Stejně krásná je však i tato vzpomínka: S Dr. Kunstem jsme vedli tříhodinová pitevni praktika a pitvali jsme právě hlemýždě. Překvapivě se však najednou objevil na „vizitaci“ prof. Komárek. Chvilí poslouchal, pak obcházel stoly a sledoval, jak pomáháme studentům při pitvách. Odešel však bez pozdravu a u sekretářky jsme měli vzkaz - ať k němu zítra přijde pan Kunst a pan Skuhravý (nikoliv Venoušek). Ráno jsme k němu přišli a Komárek měl k nám delší řeč. S vedením praktik je prý velmi spokojený, ale je hrozné, že jsme v místnosti praktik vyučovali v bačkorách (oba jsme na fakultě bydleli a spali). Tuhle universitu založil Karel IV. Je to nejstarší univerzita ve střední Evropě a vy přijdete přednášet v bačkorách. Pan Kunst v bačkorách s přezkou a pan Skuhravý dokonce „s bambulema“ a pokračoval, myslíte si snad, že by někdy Mistr Jan Hus vešel do Betlémské kaple v bačkorách? Ještě chvíli nás káral a pak propustil. Při následujících praktikách za týden přišel opět, ale jen se podíval na naše nohy v naleštěných polobotkách a odešel. Tato příhoda má však pokračování po 50 letech. Nedávno na téže praktické místnosti jsem našel nápis: Před vstupem do laboratoře se přezujte.

Komárek přednášel některou ze svých speciálních přednášek i v případě, že přišli jen dva posluchači. Říkal totiž: Jste tu dva, pámbu je tu s vámi, protože je všude, a tak „tres faciunt collegium – tři jsou již společnost“ a těm je nutno přednášet. Před vánocemi začátkem prosince však byl rád, když přednášky byly ukončeny tzv. odtleskáním a pak začaly až začátkem února.

Komárek byl za mlada velký bohém a prováděl i různé kousky, na které sám později rád vzpomínal: Jak dal na recepci jedné paní velvyslankyni párek za výstřih či jak s doc. Mařanem, když se vraceli k ránu domů, uviděli asi 200 m od mostu zakotveného rybáře v loďce snažícího se lovit ryby. Intenzivně na něj mávali, aby odkotvil a přijel k mostu. Když se to stalo a rybář volal, co se stalo, dostal od dvou entomologů odpověď: „Chtěli jsme Vám jen říct, že tady stejně nic nechytíte“.

Když vyšla jeho kniha „Milování v přírodě“, přišel nám říct, že kniha jde „na dračku“ – Oni si prý lidé myslí, že je to nějaká pornografie.

Zemřel ve spánku v noci ze 6. na 7. února 1955. Měl velké štěstí, že se mu podařilo umřít hned napoprvé.

Asistenty prof. Komárka byli po roce 1945 Vladimír Landa a Jaroslav Hrbáček. Landa zpracovával za doktorskou práci anatomii tracheální soustavy jepic. Hrbáček byl z počátku také entomolog a vydal publikaci „Jak a proč sbírat hmyz“, pak ale přešel na hydrobiologii, kde byl vedoucím prof. Dr. J. Schäferna.

Asistentem prof. Komárka s polovičním úvazkem jsem se stal v roce 1950, od roku 1951 s plným úvazkem. Vědeckými aspiranty byli K. Novák, I. Hrdý a později J. Pospíšil (tím vznikl tak zvaný entomologický kolektiv na Přírodovědecké fakultě, jehož první společnou akcí bylo hodnocení hubení chroustů na jižní Moravě). Asistentem pro fyziologii byl Viktor Janda.



Prof. Komárek na exkurzi v roce 1950



**Prof. Komárek jako promotor v Karolinu
v roce 1951**





Prof. Komárek na exkurzi u Kačáku v roce 1950

Prof. Komárek na exkurzi v roce 1951



Vpředu zleva: F. Kotlaba, V. Skuhravý, Z. Veselovský
Vzadu: J. Landová, Otta Oliva, Vladimír Černý

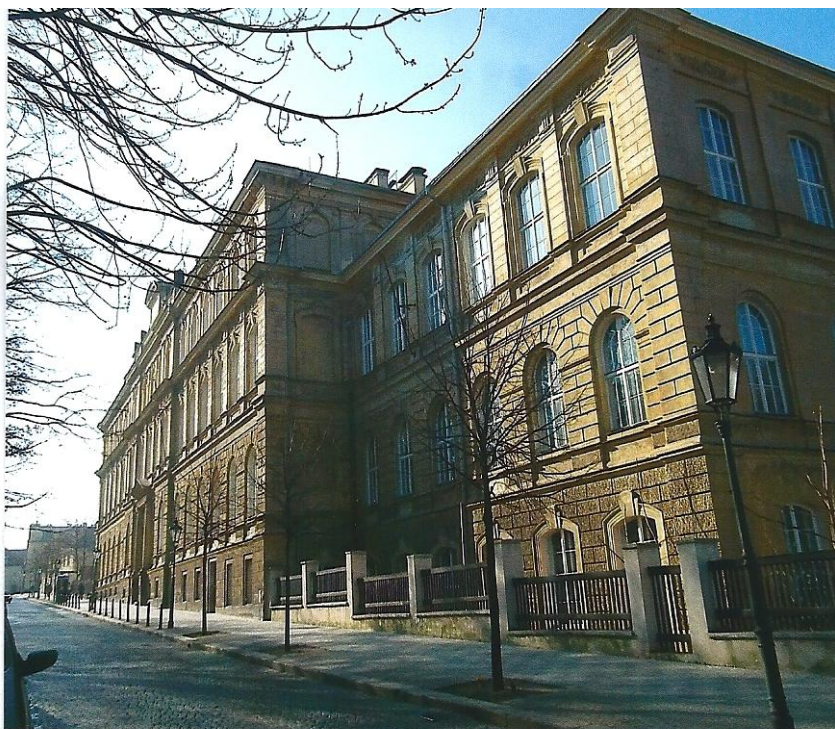


Vlevo mykolog František Kotlaba,
vpravo parazitolog Vladimír Černý



Prof. Antonín Pfeffer

* 15.ledna 1904 Veselí nad Lužnicí, + 19. února 1997 Praha



Budova Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy ve Viničné ulici, kde prof. J. Komárek působil na Katedře zoologie až do své smrti v roce 1955

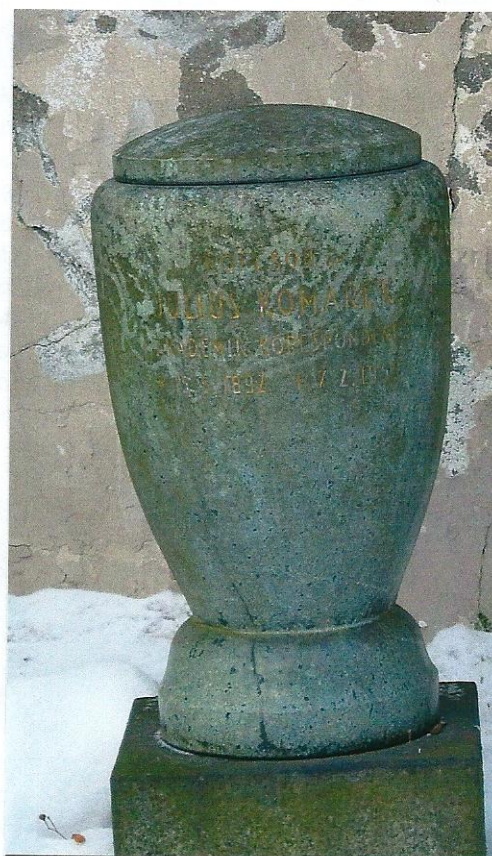
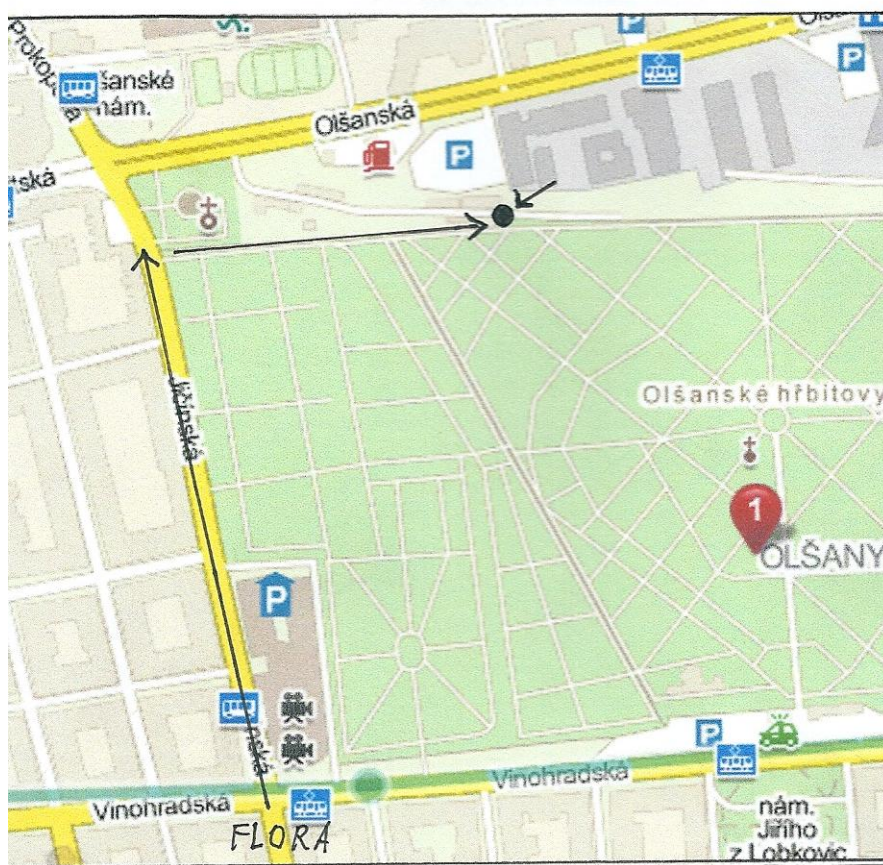
Prof. Komárek napsal tyto hlavní knihy a učebnice:

Populárně vědecké knihy

1940 – Hovoříme o zvířatech
1940 – Neznámá Makedonie
1941 – Neznámá tvář Prahy
1942 – Lovy v Karpatech
1943 – Hubení škodlivé zvěře a ptactva
1945 – Rozmanitosti přírody
1945 – Myslivost v českých zemích
1946 – Milování v přírodě
1947 – Kavkazská cesta
1948 – Česká zvířena
1952 – Naše zoo
1954 – Kapitoly o zvířatech
1955 – Kapitoly o zvířatech – Zvířata zblízka
1956 – Táboření v pralesích
(v letech 1940 – 1953 více než 2500 stran)

Učebnice (vysokoškolské)

1940 – Všeobecná zoologie (+ Breindl)
1943 – Bezobratlí I (+ Breindl, Jírovec, Štorkán)
1949 – Bezobratlí II (+ Breindl, Jírovec, Štorkán)
1952 – Zoologie bezobratlých 1. díl
1954 – Lesnická zoologie
(pouze Komárek 1170 stran)



Místo posledního odpočinku Prof. Julia Komárka na Olšanských hřbitovech v Praze

OHLEDNUTÍ ZA VÝZNAMNÝM ENTOMOLOGEM

Jméno profesora Julia Komárka je mezi entomology, vertebratology, myslivci a lesníky známé i po 55 letech od jeho úmrtí. Narodil se v Železné Rudě na Šumavě 15. srpna 1892 jako syn lesmistra Julia Komárka, který sloužil na hohenzollernském panství v Dražkově a později v Železné Rudě. Od svého otce získal lásku a zájem o entomologii a lesní zvěř.

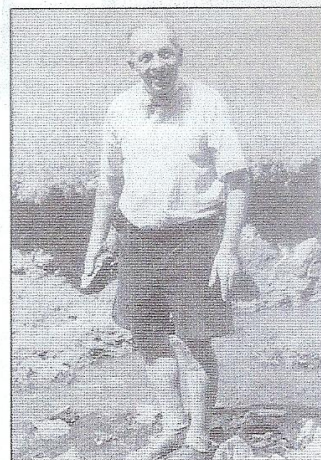


FOTO: ARCHIV AUTORA

Historický snímek Julia Komárka na terénní exkurzi

Po studiu na gymnáziu v Klatovech přichází do Prahy na filozofickou fakultu, v jejímž rámci se tehdy přednášely přírodní vědy. Po ukončení studií se stal v letech 1916–1921 doktorem filozofie a profesorem přírodopisu. Již ale v roce 1921 se habilitoval pro obor zoologie a působil jako docent na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Současně však byl pro své rozsáhlé znalosti hmyzích škůdců jmenován ředitelem Výzkumného ústavu pro ochranu lesů. V roce 1933 se ve svých 41 letech stává jedním z nejmladších řadných profesorů na univerzitě. V roce 1917 přichází do Čech a části střední Evropy velká kalamita mûry bekyně sosnové, lidově zvané „mniška“, která působí rozsáhlé škody zejména na smrčích, ale i na borovicích. Ty se projeví zvláště v západních, středních a severních Čechách, na Českomoravské vrchovině i na severozápadní Moravě. Komárek se věnoval studiu mnišky celých 10 let. Jako první proti ní použil její vlastní chorobu – polyedrii – a rovněž jako první použil v Česku letecké ošetření lesů arzenovými preparáty. Se šesti kolegy pracujícími v lesnictví v Česku a na Moravě zpracoval poznatky získané za 10 let pozorování a studia v rozsáhlé monografii *Mnišková kalamita v letech 1917–1927*, která vyšla ve *Sborníku výzkumných ústavů zemědělských (Svazek 78, 1931)*. Bylo to v tehdejší době nejrozsáhlejší kompendium o tomto hmyzím škůdci.

Julius Komárek se však mimo hmyzu zabýval i červy a dalšími bezobratlými. Několikrát navštívil jeskyně v okolí Ochridského a Prespanského jezera v Makedonii a stal se uznávaným odborníkem na jeskynní faunu této oblasti. Byl také znalcem obratlovců, především lovné zvěře. V roce 1955 byla v tehdejší Československé akademii věd zřízena Laboratoř entomologie a Laboratoř

pro výzkum obratlovců. Rozhodovalo se o tom, ve které instituci bude vedoucím profesor Julius Komárek a ve které profesor Josef Kratochvíl. Komárek se tehdy rozhodl pro entomologii, především na základě čtyřletých dobrých výsledků pražského entomologického kolektivu. Kratochvíl se pak ujal řízení ústavu pro výzkum obratlovců v Brně.

Období druhé světové války, kdy byly vysoké školy uzavřeny, využil prof. Komárek ke psaní vysokoškolských učebnic, cestopisů ze svých cest po Podkarpatské Rusi, Makedonii, Řecku a Kavkazu, na kterých byl buď s budoucím docentem Josefem Mařanem nebo s dr. Cyrilem Purkyněm. Mezi nejznámější patří knihy *Hovoříme o zvířatech*, *Lovy v Karpatech*, *Česká zvířena*, *Neznámá Makedonie*, *Neznámá tvář Prahy*, *Kavkazská cesta a Milování v přírodě*. Tyto populární publikace mají celkem více než 1500 stran, jeho učebnice čítají 1170 stran.

Profesor Komárek přednášel na Přírodovědecké fakultě dvě přednášky, a to zoologii obratlovců a šestisemestrovou přednášku o bezobratlých, při níž kreslil na tabuli výborné obrázky. Tato přednáška byla povinná pouze pro posluchače – specialisty zoology – a Komárek ji přednášel za jakéhokoli počtu účastníků. Když se jednou stalo, že přišel

jen jeden posluchač, prohlásil: „Jsme tu dva, a protože pámbu je všude, „tres faciunt collegium“ (= tři tvoří společnost), svou přednášku pak proslavil i v této situaci.

VÁCLAV SKUHRAVÝ,
Entomologický ústav BC AV ČR, v. v. i.



FOTO: KURT KULAC, ARCHIV AUTORA

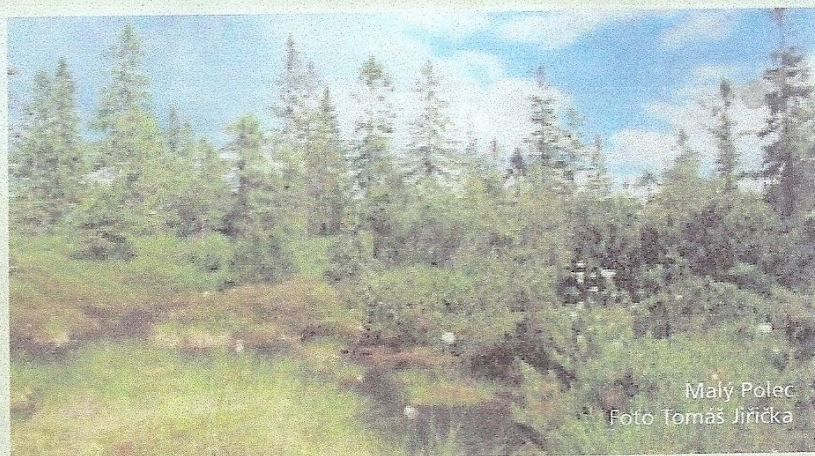
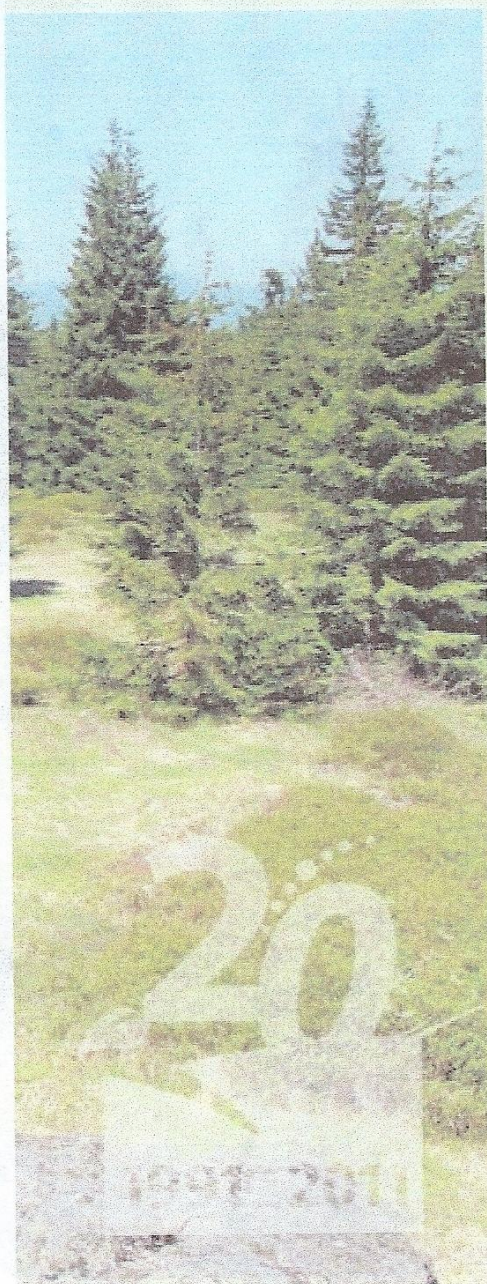
Studiu bekyně mnišky se Julius Komárek věnoval přes deset let.



Poslední příležitost pro národní park

Zidovský les
Foto Michal Valenta

Pod tímto názvem před téměř 65 lety byl publikován v týdeníku Svobodný zítřek článek významného českého entomologa a zoologa, prof. Julia Komárka (1892 - 1955), který měl být inspirací pro tehdejší poválečné politické a vědecké činitele k založení národního parku na území Šumavy. Autor zde představuje svou vizi vzniku národního parku a jeho následnou existenci. Dnešní české odborné i laické veřejnosti doslovné znění této tzv.výzvy je víceméně již neznámé. Tento vskutku historický dokument se stal aktuální zejména v letošním roce, kdy si NP Šumava připomíná 20 let své existence a současně řeší vedle výskytu závažné kůrovcové kalamity své budoucí směřování. Přepis článku je ponechán zcela v původním provedení, tedy včetně pravopisu.



Malý Polec
Foto Tomáš Jirčka

V Českých zemích se na národní park započalo. Z původních šumavských lesů zbyl malý kousek na Boubíně. Všude jinde se stavějí prázdninové chaty horečným tempem, řeky se regulují, lesy přeměňují a zvířata jsou hubena a vyháněna.

Dnes by byla velká a snad poslední příležitost, kdy by se mohl zřítit rozsáhlý přírodní park v českých zemích. Malé rezervace o několika hektarech půdy, jak se to u nás dosud dělávalo (viz např. Karlštejn), nemají žádnou cenu. Mám na mysli Šumavu a sice její nejpustnější část, prostírající se přibližně na pramenech dvou nádherných řek Vydry a Křemelné a zahrnující celý veliký blok Roklanu a Poledníku. Jsou to obrovské, těžce přístupné lesy s močály, slatinami a jezírky. Domorodé německé obyvatelstvo, které tu žilo po staletí zcela primitivním, chudobným životem, ale přesto tu představovalo nutnou pracovní sílu, která mohla pracovat na lesním hospodářství a udržovala tu svoje roztroušená sídliště, odešlo. Je zcela naivní domněnka, že Češi, lidé z kraje, zvyklí na zcela jiný životní standard, lidé z živých českých vesnic s poměrně vysokou sociální úrovní, by byli schopni nastoupit do smutných a pustých lesních samot, vytáhnout do odlehlých horských chatek, bez náležitých komunikací a bez jakéhokoliv společenského styku s ostatním evropským světem.

Je jisté, že jsme si nikdy náležitě neuvědomili, za jakých podmínek se na Šumavě žilo. To nebyly zmodernizované, turisticky zaplavované Krkonoše nebo průmyslové Rudohoří. Šumava byla tvrdá lesní chudoba, s níž mohla v předválečném Československu konkurovat jedině Karpatská Rus. Ta věc zmizela, osídlení bylo odstraněno a nikdy se již nevrátí. Nikdo již nikdy z vnitřní země nepůjde, aby bydlel na Somběru nebo na Javoří pile. Půjde-li dnes, uteče zítra, protože by tam zemřel steskem a tíhou opuštěnosti, nemluví o bezútešné dřině a bídě. Celá národní povaha českých lidí je jiná a nehodí se pro tyto kraje. Za několik let zpustnou dnešní sídliště docela a osídlovací úřady si sami malují straky na vrbě, myslí-li, že sem někoho na trvalo dostanou. Snad se

podají násilně, za stálých subvencí udržet na okrajích tohoto území nějaké pastvinářství, to však nebude pracovní kolonizace, která by nahradila časy minulé.

Až za několik let sami zmoudříme a až vyvanou všelijaké prázdné politické fráze, jímž se dnes hemží ústa politických neodborníků, poznáme, že se tu ujala příroda zase sama své vlády. Chtě nechtě tu vznikne pustý kraj, divoká šumavská Kanada, kde lidé budou malými pány.

Bylo by proto moudré říci si tuto pravdu hned. Prohlásíme-li již dnes celé opuštěné území za nastávající národní park, bude situace mnohem jasnější a upřímnější. Uspoříme si tak zbytečné násilnosti, které nikam nepovedou, leda hluboko do naší chudé kapsy.

Příležitost zřítit tu národní přírodní park je dnes jedinečná a okolnosti nám ji samy podávají. Bude to unikum v střední Evropě hodné pozornosti celého světa. Myslím, že nám ani nic jiného zbývat nebude. Lidé tu nebudou a příroda bude hospodařit po svém. Lesní bohatství nebude stejně možno těžit, protože komunikace postupně zpustnou a odlehlé partie se stanou nepřístupné. Lesy porostou po svém pro poučení lesnické vědy, jeleni a srnci se sami budou procházet, lososi a pstruzi se budou volně třít v Křemelné a několik lesních strážů postačí hlídat nový národní skvost. Naše příští generace nám budou vděční a řeknou o nás, že jsme jednali dobře. Můžeme mít svůj yellowstonický park na památku války.

Vyzývám všechny instituce, myslící na ochranu přírodních památek, aby se tohoto návrhu ujaly.

Článek byl otištěn v týdeníku pro politiku, hospodářství a kulturu Československé strany národně socialistické, Svobodný zítřek, č. 44, dne 31. 10. 1946, vydavatelství Melantrich.

Josef Růžička
jrusiczka@weldservis.eu

České země se víc a více urbanizují, přírodní ráz venkova nabývá tvářnosti jiné než tomu bývalo, lesy jsou továrny na dřevo a najít bohem opuštěné kouty, kde původní divoká příroda je zachována, bylo již před válkou v českých zemích téměř nemožné. Většina evropských států si proto zřídila přírodní parky, kde člověk měl nechat přírodu, aby tu sama hospodařila po svém, jako dokument pro budoucí generace, pro vědu a rekreaci. Známým místem byl na příklad bielovežský hvozď, italské přírodní parky v Apeninách, Hortobágy pusztu v Uhrách a jiná místa.